

УДК 336.145.2

Г. М. Котіна,

к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів

ДВНЗ "Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана"

М. М. Степура,

к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів

ДВНЗ "Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана"

А. Ю. Батюта,

студентка фінансово-економічного факультету

ДВНЗ "Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана"

АЛЬТЕРНАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ БЮДЖЕТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ: ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ СВІТОВОГО ДОСВІДУ У ВІТЧИЗНЯНУ ПРАКТИКУ

H. Kotina,

Ph.D., Associate Professor of Finance, Kyiv National Economic University named after V. Getman

M. Stepura,

Ph.D., Associate Professor of Finance, Kyiv National Economic University named after V. Getman

A. Batuta,

Student, Financial and Economic Faculty, Kyiv National Economic University named after V. Getman

ALTERNATIVE BUDGET TECHNOLOGY OF LOCAL DEVELOPMENT: THE WORLD EXPERIENCE IMPLEMENTATION IN DOMESTIC PRACTICE

У статті досліджено основні підходи до фінансування територіального розвитку на основі реалізації принципу прямої демократії у країнах світу, обґрунтовано необхідність створення партисипативних бюджетів — практики муніципального управління, яка передбачає безпосередню участь громади у визначенні соціально-економічних пріоритетів розвитку місцевості за рахунок бюджетних ресурсів, виділених на партисипацію. Виокремлено переваги застосування партисипативного бюджету в країнах Латинської Америки, Австралії та європейських країнах. Визначено можливі загрози імплементації світової практики використання альтернативної технології бюджетного забезпечення місцевого розвитку на основі бюджету участі. Розглянуто сучасну вітчизняну процедуру співпраці громади з місцевою владою у плануванні та виконанні місцевого бюджету в Україні (на прикладі місцевих бюджетів в Україні — бюджетів міст Черкаси, Чернігів, Полтава, Київ).

The article is devoted to the main approaches of regional development funding on the basis of the direct democracy principle in the world, the necessity of creating participatory budgets — the practice of municipal management, which provides direct community participation in defining social and economic development priorities areas through budgetary resources allocated to participation. The article is determined the benefits of participatory budget in Latin America, Australia and European countries. Identified possible threats to the global practice implementation of using alternative technology budget support local development through budget participation. There is considered the current procedure of national community cooperation with local authorities in the planning and execution of local budgets in Ukraine (for example, in Ukraine local budgets — budgets of Cherkasy, Chernihiv, Poltava, Kyiv).

Ключові слова: місцевий бюджет, фінанси місцевого самоврядування, бюджет розвитку, бюджет участі (партисипативний бюджет).

Key words: local budget, local government finance, budget development, participatory budget.

"Партисипативний бюджет — це не так про гроші, як про довіру"
заступник директора фундації RAUCI Костянтин Плоский.

ВСТУП

Провадження заходів реформування системи фінансування органів місцевого самоврядування в Україні вимагає структурної перебудови муніципального управління. Враховуючи основні завдання вітчизняної політики

децентралізації [6] та регіонального розвитку [1; 2], зокрема, забезпечення бюджетної незалежності та фінансової самостійності місцевих бюджетів, стимулювання громад до об'єднання та формування спроможних територіальних громад, закріплення за місцевими бюджета-

Таблиця 1. Світові підходи щодо переваг бюджету участі як альтернативної технології фінансового забезпечення розвитку території

Країна/Установа	Зміст дефініції «бюджет участі»	Переваги
Світовий Банк	місцевий бюджет, фінансовий план, що розробляється і затверджується громадянами та органами місцевого самоврядування	передбачає здійснення прямої демократії в управлінні бюджетом; освічує громадян, надає їм можливість впливати на розподіл суспільних благ, що має підвищити попит на якісне державне і муніципальне управління
Латинська Америка (Бразилія) (Ugibatam de Souza)	процес прямої, добровільної та універсальної демократії, забезпечення населення можливістю обговорити бюджетні питання та державну політику, і реалізувати відповідні рішення.	громадянин не тільки реалізує виборне право, але й отримують можливість брати більш активну участь у розвитку території
Австралія	процес демократичного обговорення та прийняття рішень, де члени громади вирішують, як розподілити частину бюджетних ресурсів через ряд місцевих зустрічей.	Виокремлення членів громади, що ідентифікують пріоритетні напрями фінансування видатків та обрання делегатів, для представлення їх в місцевому управлінні, делегати перетворюють пріоритети громад в конкретних проектні пропозиції, державні службовці сприяють та надають технічну допомогу, члени громади, голосують за проекти для фінансування, державні та/або місцеві органи реалізують проекти.

Джерело: складено авторами на основі [11, 12, 13, 14, 16].
ми стабільних джерел доходів та розширення дохідної бази місцевих бюджетів, децентралізація видаткових повноважень та чіткий розподіл компетенцій, сформований за принципом субсидіарності, визначення нового механізму бюджетного регулювання та вирівнювання, потребує залучення фахової громадської думки до управління фінансами територій та провадження громадського контролю за муніципалітетами.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

На сьогодні існують передумови щодо забезпечення якісного локального фінансового управління, але за низького сприяння процесу впровадження сучасних технологій бюджетного забезпечення місцевого самоврядування це зробити дуже важко. До того ж вкрай важливим цікавий світовий досвід є для вітчизняної системи місцевого самоврядування в рамках адміністративно-територіальної реформи та прийнятого в 2014 році Закону України "Про співробітництво територіальних громад" [3].

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ, В ЯКИХ ЗАПОЧАТКОВАНО РОЗВ'ЯЗАННЯ ДАНОЇ ПРОБЛЕМИ

У наукових колах фахівців провідних країн світу й досі триває дискусія щодо ефективності прямого втручання громадян у прийняття фінансових рішень на рівні територіальних утворень (електронне урядування, партисипативний бюджет тощо). Зокрема, Пол Гінсбург [15], професор Флорентійського університету, зауважує, що "... слід вкрай обережно — і навіть скептично — ставитися до цієї надмірної балаканини про співучасть, що кидається у вічі і в країнах-членах ЄС. Під сприятливим покровом цієї тенденції рояться найрізноманітніші ідеї та проекти. Деякі з них можуть становити велику небезпеку для представницької демократії; інші є всього лиш спробами самозбереження (звісно, самих політиків), і лише деякі серйозно намагаються сприяти зміцненню партисипаторної демократії (демократії участі)..."

Однак у світовій фінансовій науці і практиці існують ряд наукових підходів [11—16] щодо неодмінних переваг прямої відкритої демократії в фінансуванні розвитку територій і створення партисипативних бюджетів — практики муніципального управління, яка передбачає

безпосередню участь громади у визначенні соціально-економічних пріоритетів розвитку місцевості за рахунок бюджетних ресурсів, виділених на партисипацію: формування проектів щодо підвищення добробуту жителів громади. Синонімами до цього терміну є "бюджет участі". Даний термін походить від англійського слова "participate", що означає "брати участь". Тому партисипація обов'язково передбачає активну участь жителів громади в суспільно-політичних процесах (табл. 1).

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Виходячи з вищезазначеного мета даної статті полягає у визначенні ролі альтернативних технологій бюджетного забезпечення, на прикладі бюджету участі, у територіальному розвитку, з'ясуванні переваг та недоліків імплементації світового досвіду у вітчизняну практику місцевого самоврядування.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Бюджет участі був вперше запроваджений на муніципальному рівні в Порту-Алегрі, столиці штату Ріу-Грандіду-Сул в Бразилії в 1989 році. З того часу практика залучення громади до розподілу місцевого бюджету поширилася на більш ніж 190 муніципалітетів, до шести бразильських штатів та експериментували у ряді інших країн. Сьогодні його практикують до півтори тисячі населених пунктів в США, Німеччині, Франції, Італії, Канаді, Польщі та інших країнах. Бюджет участі був вперше запроваджений на муніципальному рівні, але в даний час реалізується на рівні органів державного управління та привертає увагу міжнародної спільноти (сам термін "бюджет участі" входить до переліку рекомендацій ООН щодо формування та використання місцевих бюджетів). У кожній юрисдикції, де була реалізована практика альтернативного фінансування потреб громади на основі бюджету участі, були розширені права і обов'язки громадянина, обрані уповноважені фахові представники громад, переглянуті їх права, поглиблена демократія і, як наслідок, стимулювався розвиток громадянського суспільства.

Тим не менш, в вітчизняному суспільстві ми тільки починаємо розуміти потенціал альтернативних підходів до використання місцевих бюджетів та муніципального

управління, і ми повинні бути усвідомлені, встановити всі переваги і недоліки в особливих випадках, перш ніж намагатися поширити його як в політичному, так і соціальному аспектах.

Виходячи за межі вищевикладених досить вичерпних підходів, зазначимо, що бюджети участі засновані на чотирьох основоположних принципах. До них відносяться: ефективний перерозподіл фінансових ресурсів на користь найбільш вразливих верств населення; створення нових відносин між муніципалітетами та громадянами (тобто нова форма управління); перебудова соціальних зв'язків і соціальних інтересів; і запровадження нової демократичної культури і заохочення активного громадянства.

Крім того, партисипативне формування бюджету має відповідати таким умовам:

- предметом обговорення є напрями фінансування місцевого бюджету та його обсяг. Згідно зі світовою практикою, на бюджети участі виділяється відсоток від бюджету розвитку (це може бути і 1%, і 30%).

- ефективний розподіл видатків. Активісти громади пропонують ті чи інші зміни, згідно з концепцією сталого розвитку та в рамках бюджетних обмежень;

- процес формування бюджету відбувається на постійній основі;

- наявність бюджету розвитку;

- забезпечення безпосередньої участі членів громади у формуванні бюджету, пряме голосування за реалізацію тієї чи іншої статті витрат. До речі, в Україні наразі в кількох містах (Києві, Харкові тощо) впроваджується підхід Open Budget, який було розроблено ГО SocialBoost за підтримки канадської компанії Open North. Він був успішно впровадженим в більш ніж 50-тих муніципалітетах по всій Північній Америці. І це чудова можливість для підвищення рівня освіченості громади, напряду брати участь у важливих рішеннях та процесах, які є критичними для перетворення України на справді демократичну державу;

- забезпечення зворотного зв'язку, інформування жителів про результати прийняття рішень щодо витрачання бюджету участі; надання звітів про діяльність за видатками бюджету в режимі non-stop.

В Україні триває конкретний проект польсько-української фундації співпраці PAUCI, у межах якого українські міста — Черкаси, Чернігів та Полтава — долучаються до процесу, вже створюють власні повноцінні бюджети участі [10].

Наразі в Польщі та Україні бюджет участі передбачає виділення певної частки бюджетних коштів на фінансування пріоритетних проектів, які запропонували громадяни міста. Та в Порту-Алегрі — батьківщині бюджету участі — цей процес інший. Там відбувається вибір бюджетних делегатів — репрезентантів місцевих спільнот, місцеві та регіональні збори з метою обговорення та голосування пріоритетних видатків, а потім втілення ідей, що мають безпосередній вплив на якість життя мешканців. Партисипативний бюджет [Orçamento Participativo] є щорічним періодичним процесом, у якому на різних рівнях беруть участь тисячі громадян, які обирають власних делегатів у Раду партиципативного бюджету. За допомогою експертів вони визначають пріоритети, які буде представлено в муніципалітеті. Цей масовий процес дебатів (який включає не лише дискусію, а й обрання делегатів) таки здійснює вплив на політиків.

Хоча партисипативний процес не наділений формальною владою, наразі ще жодного разу муніципалітет не наважився зігнорувати пріоритети, визначені цим процесом.

Впровадження практики "бюджету участі" в Порту-Алегрі, крім вдосконалення інфраструктури [9]: зменшило політичну напруженість у громаді; покращило культуру сплати податків жителями міста; підвищило інформованість громадян з питань використання бюджетних коштів; привело до появи практики добровільної участі громадян у реалізації проектів шляхом власних внесків; зменшило адміністративні витрати; зменшило корупцію завдяки більшій активності громади; створило нову громадянську культуру; забезпечила участь у нарадах жінок (51% від кількості учасників), тоді як раніше жінки були практично виключені зі світу політики. Оскільки Порту-Алегрі є першим містом у світі, яке запровадило бюджет участі, то методологія формування бюджету не одноразово змінювалася.

Розглянемо сучасну вітчизняну процедуру співпраці громади з місцевою владою у плануванні та виконанні місцевого бюджету. В березні — квітні, на першій зустрічі, учасники обговорюють минулорічний бюджет. На цьому етапі учасникам також пояснюють, як функціонує бюджет участі та які правила його регулюють. Надалі в квітні — травні, відбуваються районні та тематичні обговорення. Учасники обговорень обирають представників громадськості, які стають відповідальними за формування районних пріоритетів шляхом голосування. Водночас визначають кількість представників від кожного району в залежності від загальної кількості мешканців, які прийшли на обговорення. Чим більше містян прийшли, тим більше представників вони можуть обрати. Це мотивує більшу кількість мешканців приходити. Паралельно на рівні всього міста відбуваються тематичні обговорення. Всі вони розділені на 5 основних тем: транспорт та дорожній рух; освіта, відпочинок та культура; здоров'я та соціальне забезпечення; економічний розвиток та оподаткування; міське планування, міський розвиток та довкілля.

У травні та липні відбувається пріоритезація конкретних інвестиційних проектів. Представники громадськості звітують про свої спостереження з вуличних та квартальних зустрічей. В липні двох представників громадськості та їхніх заступників обирають для представлення інтересів району в Раді учасницького бюджету. До цієї ради також входять по два представники міста з кожної теми, за якою відбувалися обговорення. Мандат представники отримують строком на один рік.

Потім представники всіх районів міста зустрічаються для розгляду всіх інвестиційних потреб жителів. Обговорення відбувається на основі реальних відвідувань місць, де впроваджуватимуть запропоновані інвестиційні проекти. Для розподілу ресурсів між районами та секторами використовують раніше затверджену формулу оцінки потреб населення. Вона враховує кількість населення в певному районі міста, якість інфраструктури, рівень надання муніципальних послуг та пріоритети населення.

З липня по вересень Рада учасницького бюджету збирається щонайменше раз на тиждень і розробляє низку інвестиційних пропозицій.

У серпні — вересні розроблений Інвестиційний план інкорпорується у міський бюджет, який потім презенту-

ють меру міста. В свою чергу мер може або прийняти запропонований бюджет, або попросити Раду переробити його (це прохання Рада може відхилити, якщо більшість — дві треті — її членів проголосують за це). Після затвердження бюджету новий Інвестиційний план презентують на районних та тематичних обговореннях.

Вже з листопада по грудень переглядається статут бюджету. В цей час можна внести пропозиції щодо змін до правил функціонування учасницького бюджетування.

Загалом протягом усього процесу міська влада тісно співпрацює з Радою учасницького бюджету. Наприклад, саме влада встановлює час зустрічей та розповсюджує про це інформацію. Міська влада також проводить семінари про формування бюджету для Ради учасницького бюджету та інших зацікавлених представників.

Вже у січні наступного року починається реалізація обраних проектів, і процес учасницького бюджетування починається знову [5].

Що ж до Польщі як основного рушія партисипативних бюджетів в Україні, то в цій країні процедура інша. Розглянемо її на прикладі міста Торунь, задля кращого розуміння як це відбувається і в Україні. Ми обрали саме Торунь, адже чисельність жителів міста близько 300 000 чол., що наближається до чисельності населення у Черкасах, Полтаві та Чернігові.

Торунь виділяє кошти не з загального бюджету, а окремо 6% з податкових надходжень від податку на майно. Весь цикл процедури бюджету участі зображений на рисунку 1.

Як бачимо, голосувати можуть і ті, хто не прописаний у місті, але проживає більше 183-х днів. Це стимулює студентів брати участь процесі.

У 2015 році було подано 170 заявок, 70 відсотків з яких пройшли перевірку позитивно, 7,6 відсотка завдань були або вже реалізовані, або стояли в планах міста. 21% завдань були не допущені до голосування у зв'язку з тим, що були неправильно заповнені формуляри. Один проект зняв сам автор.

За статистикою міської ради, половина поданих проектів зазвичай стосується спорту і відпочинку, чверть — доріг, автостоянок, автобусних зупинок і ще чверть — проведення семінарів, фестивалів у мікрорайонах [4].

Проілюстрована процедура партиципаторної участі громади характеризує і перебіг бюджету участі, що реалізується зараз в Україні. Варто додати, що в деяких містах Польщі та в Україні задля перегляду проекту експертами, потрібно зібрати 15 підписів на підтримку.

Процес виборів вже пройшов в Чернігові. Там участь взяли більше 6 тис. людей та понад 70 авторів різноманітних проектів. Виграли кілька проектів у кожній номінації: 4 у розділі капітальних витрат (до 1 200 000 грн.), і 13 у поточних витратах (до 360 000 грн.). У сумі це 17 проектів, які мають бути реалізовані наступного року. Загалом у Чернігові виділили 4,8 млн грн. на бюджет участі, що становить 1% від місцевого бюджету [7].

У Черкасах протягом місяця, починаючи з 15 вересня, кожен житель мав змогу запропонувати свій проект.

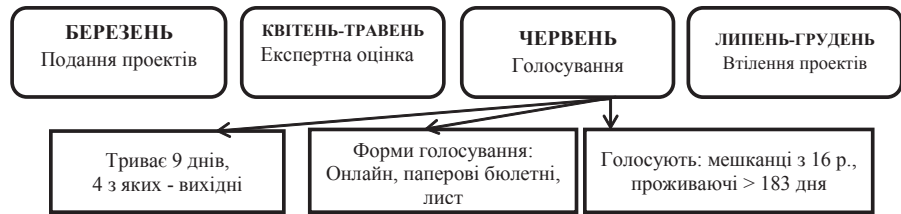

Рис. 1. Процедура партисипативного бюджету в м. Торунь, Польща

Джерело: складено авторами на основі [10].

Міське голосування відбуватиметься з 1 по 14 грудня 2015 року. Відбір проектів відбуватиметься за допомогою паперових бланків у приміщенні Черкаської міської ради та шляхом електронного голосування на сайті міської ради. Проекти для реалізації впродовж 2016-ого року будуть обмежені загальною сумою в 5 млн грн. пріоритетні напрямки вже поданих проектів наступні: естетичне облаштування міста — 22 %, облаштування зон відпочинку — 11 %, ремонт тротуарів — 7%, вуличне освітлення — 6 %, дороги — 2 %, 52% — інше. На реалізацію більшості проектів заявлена сума 100—500 тисяч гривень і більше 500 тис. грн. Лише на реалізацію 14 проектів потрібно менше 100 тисяч гривень [8].

У Полтаві вже пройшли освітні семінари та поїздки активних полтавчан в Польщу задля вивчення місцевого досвіду. Реалізацію бюджету участі перенесено на 2016 р. Мерія міста пояснює це недоцільністю поєднання виборів до місцевої ради з голосуванням за проекти. Адже тоді подія участі громадян буде непомічена. Варто зазначити, що на даний момент інформування полтавців про захід відсутнє, що дає привід сумніватись у активному і чесному проведенні бюджету участі.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК

Отже, на шляху здійснення і поширення ідеї бюджету участі можуть виникати певні проблеми: мала поінформованість, скептицизм громадян, недостатність коштів на капітальні проекти, невміння писати проекти. Тому перехід до бюджетної технології, яка зараз є в Порту-Алегрі вимагає навчання делегатів, які будуть представляти інтереси громади, подолання недовіри до влади. До того ж необхідно брати до уваги те, що навіть за нормативно оформленої можливості громадянам проявляти свою ініціативу у державному і муніципальному управлінні, жителі часто не готові до прояву своєї громадської ініціативи з метою захисту хоча б своїх приватних інтересів. І ще одним достатньо важливим застереженням в процесі імплементації світових надбань має стати прозорість фінансового управління та індивідуальна відповідальність представників місцевої влади. Та все ж, бюджет участі — чудова можливість до співпраці і поступового вирішення проблем. Адже наразі важливих питань безліч і фахова громадська думка дозволяє зрозуміти, що потрібно вирішувати першочергово.

Література:

1. Волковський Є.І. Котіна Г.М., Степура М.М. Бюджетний потенціал та потенціал бюджету території: методичні аспекти // Проблеми економіки. — 2014. — №4. — С. 357—362.

2. Волковський Є.І. Котіна Г.М., Степура М.М. Оптимізація структури потенціалу бюджету м. Києва в умовах політики децентралізації // Всеукраїнський аналітично-інформаційний журнал "Схід". — 2015. — № 1 (133). — С. 5—11.

3. Закон України "Про співробітництво територіальних громад" від 17.06.2014 року № 1508-VII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1508-18?test=qY4Mfbtc78fVbVcUZiMo4m7THI40ss80msh8le6>

4. Інтернет-видання "Полтавський вісник" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.visnyk-poltava.ua/articles/1441267160/>

5. Ресурсний центр ГУРТ [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://gurt.org.ua/recipes_success/21921/. — Ресурсами громади розпоряджається сама громада: історія успіху Порту Алегрі.

6. Розпорядження КМУ "Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні" від 01.04.2014 року № 333-р [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-p>

7. Сайт черкаської міської ради [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.rada.cherkassy.ua/ua/newsread.php?view=10189&s=1&s1=68>

8. Сайт чернігівської міської ради [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.chernigiv-rada.gov.ua/budget/news>

9. Карелин С. Два иностранных примера эффективного самоуправления и украинские реалии // Європейська правда, 09.06.2015 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.eurointegration.com.ua/rus/articles/2015/06/9/7034633/view_print/

10. Фондація українсько-польської співпраці PAUCI [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.pauci.org/>

11. Abers R. 1996. "From Ideas to Practice: The Partido dos Trabalhadores and Participatory Governance in Brazil". *Latin American Perspectives* 91 (23): 35—53.

12. Participatory budgeting / edited by Anwar Shah. The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank. — 2007. — P. 27 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://siteresources.worldbank.org/PSGLP/Resources/ParticipatoryBudgeting.pdf>

13. Lieberherr F. Participatory Budgets. A Tool for Participatory Democracy (2003) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.caledonia.org.uk/papers/Participatory-Budgets.doc>

14. Janet Rice. Participatory Budgeting. Australia // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.janetrice.com.au/files/Participatory%20Budgeting.ppt>

15. Ginsborg P. Populismo, participacion, democracia // *El Pais* (2010) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://elpais.com/diario/2010/05/22/opinion/1274479211_850215.html

16. Y. Sintomer C. Herzberg A. Rocke "Participatory Budgeting" Kate-Stuttgart e. V. (2006): Learning Community. Local Agenda 21 & Participatory Budgeting [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.fesmos.ru/netcat_files/userfiles/Sintomer_Participatory_RUS%20%281%29.pdf

References:

1. Volkovsky, Y.I. Kotina, H.M. and Stepura, M.M. (2014), "The local budget potential and budget potential: methodological aspects", *Problemy ekonomiky*, vol.4, pp. 357—362.

2. Volkovsky, Ye.I. Kotina, H.M. and Stepura, M.M. (2015), "Kiev Budget potential structure optimization under decentralization policies", *Vseukrayins'kyi analitychno-informatsiynny zhurnal "Skhid"*, vol. 1 (133), pp. 5—11.

3. Verkhovna Rada of Ukraine (2014), Law of Ukraine "On local communities cooperation", available at: <http://zakon4-rada.gov.ua/laws/show/150818?test=qY4Mfbtc78fVbVcUZiMo4m7THI40ss80msh8le6> (Accessed 10 Nov 2015).

4. Visych, N. (2015), "How does the budget participation in the Polish city Sopot and Torun", *Internet-vydannya "Poltavs'kyi visnyk"*, available at: <http://www.visnyk.poltava.ua/articles/1441267160/> (Accessed 10 Nov 2015).

5. Kul'chyts'kyj, S. (2014), "Community Resources administers the community itself: Porto Alegre a success story", *Resursnyy tsentr HURT*, available at: http://gurt.org.ua/recipes_success/21921/ (Accessed 10 Nov 2015).

6. Cabinet of Ministers of Ukraine (2014), Order "On Approval of the Concept of reforming the local self-government and territorial organization of power in Ukraine", available at: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-r> (Accessed 10 Nov 2015).

7. Cherkasy City Council (2015), available at: <http://www.rada.cherkassy.ua/ua/newsread.php?view=10189&s=1&s1=68> (Accessed 10 Nov 2015).

8. Chernihiv City Council (2015), available at: <http://www.chernigiv-rada.gov.ua/budget/news> (Accessed 10 Nov 2015).

9. Karelyn, S. (2015), "Two foreign example of effective self-government and the Ukrainian realities", *Yevropeys'ka pravda*, available at: http://www.eurointegration.com.ua/rus/articles/2015/06/9/7034633/view_print/ (Accessed 10 Nov 2015).

10. Polish-Ukrainian Cooperation Foundation (2015), available at: <http://www.pauci.org/> (Accessed 10 Nov 2015).

11. Abers, R. (1996), "From Ideas to Practice: The Partido dos Trabalhadores and Participatory Governance in Brazil", *Latin American Perspectives*, vol. 91 (23), pp. 35—53.

12. Shah, A. (2007), Participatory budgeting, The World Bank, available at: <http://siteresources.worldbank.org/PSGLP/Resources/ParticipatoryBudgeting.pdf> (Accessed 10 Nov 2015).

13. Lieberherr, F. (2003), "Participatory Budgets. A Tool for Participatory Democracy", available at: <http://www.caledonia.org.uk/papers/Participatory-Budgets.doc> (Accessed 10 Nov 2015).

14. Rice, J. (2015), "Participatory Budgeting. Australia", available at: <http://www.janetrice.com.au/files/Participatory%20Budgeting.ppt> (Accessed 10 Nov 2015).

15. Ginsborg, P. (2010), "Populismo, participacion, democracia", *El Pais*, available at: http://elpais.com/diario/2010/05/22/opinion/1274479211_850215.html (Accessed 10 Nov 2015).

16. Sintomer, Y. Herzberg, C. and Rocke, A. (2006), "Participatory Budgeting" Kate-Stuttgart e. V., available at: http://www.fesmos.ru/netcat_files/userfiles/Sintomer_Participatory_RUS%20%281%29.pdf (Accessed 10 Nov 2015).

Стаття надійшла до редакції 01.12.2015 р.